

تغییر نرم‌افزار مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی: فلسفه تغییر به سیستم یکپارچه سیماد محمدجعفر طلایی^۱

مقدمه

امروزه مهمترین ابزاری که کتابخانه‌ها برای ارائه خدمات به مراجعان از آن بهره می‌برند نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای است. نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در چند دهه اخیر و با ورود قابلیت‌های ویندوزی و محیط وبی، پیشرفت‌های چشمگیری داشته‌اند که این امر موجب افزایش سرعت، دقت و سهولت در ارائه خدمات کتابخانه‌ای شده است. همچنین محیط کاربری ساده و در عین حال با امکانات زیاد را برای کاربران فراهم نموده است.

انتخاب نرم‌افزاری مناسب برای کتابخانه از میان انواع نرم‌افزارهای مختلف با امکانات متنوع با توجه به نوع کتابخانه (عمومی، دانشگاهی، مدرسه‌ای و...) و حجم خدمات قابل ارائه باید با دقت و وسواس انجام شود.

مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد سال‌ها با بکارگیری نرم‌افزار کتابخانه‌ای از شرکتی داخلی در این زمینه، به ارائه خدمات پرداخته است تا اینکه در سال ۱۳۹۳ این مرکز بنا به دلایلی که در ادامه به آن پرداخته می‌شود تصمیم گرفت با استفاده از علم و تجربه کتابداران خود و همچنین با همکاری مرکز کامپیوتر دانشگاه فردوسی مشهد، نرم‌افزاری منطبق بر نیازهای عینی و عملی کاربران کتابخانه در محیط وب و با قابلیت‌های ویندوزی طراحی و راه‌اندازی نماید.

این نرم‌افزار با عنوان سامانه یکپارچه مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه (سیماد) نامیده می‌شود که البته قسمت‌های مختلف آن نظیر امانت، فهرست‌نویسی، سفارشات و دیگر قسمت‌های آن نیز در شماره‌های آینده این نشریه طی مقالاتی معرفی خواهد شد.

دلایل تغییر نرم‌افزار کتابخانه

همانطور که قبلاً ذکر شد نرم‌افزاری که در گذشته در مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی بکار گرفته می‌شد از شرکتی در این زمینه تهیه شده بود که در زمان خودش جزو شرکت‌های برتر در طراحی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای محسوب می‌شد این شرکت در زمینه طراحی نرم‌افزارهای مالی و کتابخانه‌ای توانمند بود. نرم‌افزار کتابخانه‌ای این شرکت امکاناتی نظیر امانت، بازگشت، تمدید، رزرو، عضویت و سیستم گزارش‌گیری جامع داشت که نیازهای اکثر کتابخانه‌ها را به خوبی مرتفع می‌ساخت. اما چرا مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد به سمت تغییر نرم‌افزار رفت و چه دلایلی موجب شد تا این مرکز با این شرکت قطع همکاری کرده و خود به فکر طراحی نرم‌افزاری جدید باشد؟

در ادامه به مهمترین دلایل تغییر نرم‌افزار کتابخانه‌ای مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد پرداخته می‌شود.

۱- ضرورت تغییر

طبق قانون پنجم رانگاناتان، کتابخانه ارگانیکمی زنده و پویاست به این معنی که کتابخانه باید همگام و همراه با تغییرات جامعه با ایده‌ها و طرح‌های جدید، پویایی خود را حفظ کند و خدمات خود را همزمان با تغییرات مستمر بروز نماید.

امروزه تغییر، اصلاح و ارتقا جزء لاینفک هر سیستم و نرم‌افزاری است چراکه سیستم‌ها و نرم‌افزارها براساس نیازها شکل می‌گیرد و براساس همین نیازها که دائماً در حال تغییر است باید آن‌ها هم همگام با این تغییرات، تغییر یابند و خود را منطبق بر نیازهای روز نمایند؛ بنابراین هیچ شرکت نرم‌افزاری نمی‌تواند ادعا کند که نرم‌افزار طراحی شده کامل است و نیاز به تغییر ندارد.

^۱ کارشناس مسؤل خدمات کتابداری مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی

متأسفانه علی رغم ویژگی‌هایی که نرم‌افزار قبلی کتابخانه داشت شرکت طراح این نرم‌افزار در مقابل ایده‌ها، درخواست‌ها و پیشنهادات کتابداران برای اصلاح و ارتقای نرم‌افزار مقاومت می‌کرد و به ذکر یک پاسخ کوتاه که این نرم‌افزار، سفارشی نیست و بصورت یک بسته به شما فروخته شده بسنده می‌کردند.

این مقاومت در برابر درخواست‌ها و ایده‌های نو باعث شده بود هم کتابداران دیگر انگیزه لازم را برای نوآوری و خلاقیت در ارائه خدمات نداشته باشند هم خدمات کتابخانه مطابق با نیازهای جدید اعضای کتابخانه قابل ارائه نباشد.

۲- عدم تطبیق و هماهنگی با سامانه‌های دانشگاه

یکی از مسائل و مشکلاتی که مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی در گذشته با آن مواجه بود عدم انطباق و هماهنگی نرم‌افزار قبلی کتابخانه با سامانه‌های دانشگاه از جمله سامانه‌های آموزشی و پرسنلی، سامانه‌های مالی و سامانه‌های پژوهشی بود این عدم هماهنگی مشکلاتی را هم برای دانشجویان و هم کتابداران بوجود آورده بود.

از جمله مشکلاتی که در رابطه با دانشجویان بوجود آمده بود انتظار و معطلی دو الی سه هفته‌ای دانشجویان نورود در شروع ترم تحصیلی در استفاده از خدمات امانت کتابخانه بود چراکه دانشجویان نورود پس از ثبت‌نام در دانشگاه توقع داشتند از کتابخانه هم استفاده نمایند اما بدلیل عدم ارتباط یا لینک نرم‌افزار کتابخانه با سامانه آموزشی، اسامی آن‌ها در نرم‌افزار امانت کتابخانه موجود نبود و امکان امانت برای آنان وجود نداشت بنابراین باید صبر می‌کردند تا فرایند ثبت‌نام همه دانشجویان در دانشگاه تمام شود تا اطلاعات آنان از سامانه آموزشی دانشگاه به بانک اعضای نرم‌افزار کتابخانه منتقل شود تا امکان خدمات امانت میسر شود.

این عدم هماهنگی و عدم انطباق بین نرم‌افزار کتابخانه با سامانه‌های دانشگاه مشکلاتی را برای کتابداران نیز به همراه داشت از جمله باعث شده بود تغییرات اطلاعات تحصیلی و شغلی جامعه دانشگاهی (دانشجویان، اعضای هیات علمی و کارمندان دانشگاه فردوسی) که در سایر سامانه‌های دانشگاه تغییر یافته بود در سامانه امانت، بدون تغییر بماند و موجب تناقض در اطلاعات اعضای کتابخانه شود. به عنوان مثال چنانچه دانشجویی تغییر رشته می‌داد این تغییر رشته در نرم‌افزار کتابخانه اعمال نمی‌شد و چنانچه کتابداران از این تغییر رشته مطلع می‌شدند باید بصورت دستی از قسمت اصلاح اطلاعات نرم‌افزار اطلاعات دانشجو را ویرایش و اصلاح می‌کردند و یا چنانچه دانشجویی با تاخیر در دانشگاه ثبت‌نام می‌کرد چون اطلاعاتش در نرم‌افزار کتابخانه نبود باید با تکمیل فرم عضویت بصورت دستی اطلاعاتش در نرم‌افزار ثبت می‌شد در واقع مقداری از وقت و انرژی کتابداران صرف ورود و یا اصلاح اطلاعات اعضا می‌شد. شبیه این مشکلات در پرداخت‌های مالی نظیر جریمه دیرکرد امانت کتاب، تسویه حساب و فارغ‌التحصیلی اعضا و ... نیز پیش می‌آمد.

۳- هزینه بالای پشتیبانی

همانطور که قبلاً اشاره شد مهمترین ابزار مورد استفاده در کتابخانه‌ها برای ارائه خدمات، نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای است اما این نکته را هم نباید فراموش کرد که مهمتر از خود نرم‌افزار، بحث پشتیبانی از آن است که باید شرکت طرف قرارداد آن را تضمین کند. نرم‌افزار قبلی کتابخانه در زمان خرید دارای ۱۰ سال پشتیبانی رایگان بود که در سال ۱۳۹۳ این پشتیبانی رایگان به پایان رسید لذا شرکت طراح این نرم‌افزار بابت ادامه پشتیبانی، تقاضای هزینه نسبتاً زیادی بصورت سالانه کرده بود که این موضوع ادامه کار با این شرکت را برای کتابخانه سخت کرده بود.

جمع‌بندی

در نهایت به دلایلی که ذکر شد مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی تصمیم گرفت که با تکیه بر دانش و تجربه کتابداران خود و با همکاری مرکز کامپیوتر دانشگاه نرم‌افزار جدیدی طراحی و راه‌اندازی نماید این نرم‌افزار کاملاً منطبق بر درخواست‌ها و نیازهای عملی و کاربردی کتابداران طراحی شد و بعد از راه‌اندازی هم هر بخشی از سامانه که نیاز به اصلاح و یا ارتقاء داشته با هماهنگی و درخواست کتابداران توسط همکاران مرکز کامپیوتر انجام شده است در واقع هم اکنون مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی یک نرم‌افزار کاملاً سفارشی در اختیار دارد که مطابق با نیازهای مراجعان و با ایده‌ها و پیشنهادهای جدید بطور مستمر بروز می‌شود. سایر ویژگی‌های این نرم‌افزار در شماره‌های آینده نشریه مورد بررسی قرار خواهد گرفت.